

DUBRAVKA IVŠIĆ i KRISTIAN LEWIS

Zagrebačkim ulicama cesta mog života teče

(O podrijetlu nazivā za ‘ulicu’)

Sigurno znate imena ulica u kojima stanujete, radite, kojima svakodnevno prolazite, šćete se. Znete i imena poznatih ulica u većim hrvatskim gradovima (*Ilica, Savska, Korzo, Marmontova, Stradun*). Znete li i njihova službena imena? Vjerojatno znate da je službeno ime zagrebačke ulice koja se u razgovoru zove *Savska* zapravo *Savska cesta*, a ne *Savska ulica* ili da su u Zagrebu *Zagrebačka avenija* i *Zagrebačka cesta* dvije različite ulice.

Službena imena ulica u sebi najčešće sadržavaju opće imenice *ulica, cesta, put, avenija, aleja*. Premda sve te imenice imaju zajedničko opće značenje ‘duguljasti dio prostora po kojemu se može prolaziti ili kretati’, njihova su posebna značenja različita i umnogome proizlaze iz njihovih etimologija.

Najopćenitije značenje ima riječ *put*, ‘dug uzak dio tla kojim se prolazi’. Ta je riječ u hrvatskome potvrđena od 13. stoljeća, a srodne riječi postoje u svim slavenskim jezicima (usp. s istim značenjem starocrkvenoslavenski *putь*, slovenski *pót*, ruski *nyть* te češki *pout* ‘putovanje, hodočašće’). Slavenske su riječi postale od praslavenskoga **putь*, što je pak od indoeuropskoga **ponth₁-*. Od iste indoeuropske riječi postalo je i latinski *pons* ‘most’ i grčki πόντος (*póntos*) ‘more’. Sve to upućuje na izvorno značenje ‘mjesto/prostor kojim se prolazi ili kreće’.

Cesta je ‘prometnica kojom se kreću vozila’, a sama riječ također je vrlo stara. Posvjedočena je još u starocrkvenoslavenskome, a u hrvatskome već u 14. stoljeću. Danas je proširena u dijelu južnoslavenskih te u zapadnoslavenskim jezicima (usp. slovenski *čęsta*, češki *cesta*, slovački *cesta*) i postala je od praslavenskoga **čęsta*. Postoji nekoliko pretpostavka o dubljem podrijetlu te riječi. Jedna od njih povezuje slavensku riječ s litavskim *kāišti* ‘strugati, grebati’. *Cesta* bi bila ‘utrtr ili utaban put’, sa značenjem sličnim kao u latinskome *via trita / iter tritum* (‘put koji je utrtr ili istrošen jer se njime često ide’). Druga je mogućnost da je slavenska riječ u vezi s korijenom koji je u pridjevu *čist*. U tome bi slučaju prvotno značenje bilo ‘očišćeni put’, tj. ‘put očišćen od stabala i drugih prepreka’, odnosno riječ bi bila o putu nastalom svjesnim ljudskim djelovanjem. Sličan je značenjski razvoj u latinskoj riječi *strata*, izvorno *via strata*, ‘pokriven, popločan put’ > ‘cesta’. Od latinskoga *strata* razvila se talijanska riječ *strada* ‘cesta’, a latinska je riječ posuđena i u engleski *street* ‘ulica’ i njemački *Straße* ‘ulica’.

Najčešća u imenima ulica svakako je riječ *ulica*. To je 1. ‘prometnica u naseljenome mjestu kojom se kreću vozila i pješaci’, 2. ‘prometna površina zajedno sa zgradama i drugim sadržajima s njezinih obiju strana’ (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*). U hrvatskome je riječ potvrđena od 14. stoljeća, postoji i u drugim slavenskim jezicima

(npr. slovenski *úlica*, ruski *улица*, češki *ulice*) i postala je od praslavenskoga **ulica*. Indoeuropiski je korijen u osnovi te riječi **h₂ewl-*, koji se nalazi i u manje poznatoj hrvatskoj riječi *uliste* ‘unutrašnjost košnice; košnica’ (usp. i čakavski *ulj* ‘košnica’, slovenski *úlj* ‘šuplje drvo, košnica’) te u staropruskome *aulis* ‘cjevanica’, grčkome *αύλος* (*aulós*) ‘cijev, svirala’, *αύλων* (*aulón*) ‘šupljina, prolaz’. Zajedničko je značenje tih riječi ‘šupljii ili cjevasti predmet’, pa je i *ulicu* najbolje opisati kao ‘prostor i prolaz između dvaju redova kuća’.

Aleja i *avenija* novije su riječi u hrvatskome potvrđene od 19. stoljeća i posuđene iz francuskoga. Francuski *allée* izvedenica je od glagola *aller* ‘ići’ i izvorno znači ‘prolaz’. Značenje hrvatske riječi *aleja* ‘ulica s drvoredom’ vjerojatno je preuzeto uz posredovanje njemačkoga ili talijanskoga, a razvilo se od ‘prolaz u vrtu’ i ‘prolaz među drvećem’.

Francuska riječ *avenue* izvedena je od glagola *venir* ‘prilaziti’, pa joj je prvotno značenje ‘prilaz, pristup’. Riječju *avenue* nazivali su se prilazi dvorcima, ladanjskim kućama i gradovima, koji su obično bili široki, uređeni i omeđeni drvećem, pa odatle značenja ‘široka gradska ulica’ i ‘put obrubljen drvoredom što vodi do nekoga dvorca ili grada’ hrvatske riječi *avenija*.

Grad Zagreb glavni je grad Republike Hrvatske i naselje s najviše ulica.

Većina zagrebačkih ulica upravo se tako i zove: *Ulica Antuna Gustava Matoša*, *Ulica grada Vukovara*, *Ulica kneza Branimira*, *Visoka ulica*, *Vlaška ulica*, *Zamenbofova ulica* i tako dalje. No, postoje ulice koje u svojim imenima imaju i riječ *cesta*, *put*, *aleja* ili *avenija*. Ovdje donosimo neke od njih. Budući da je važno točno navoditi ime koje tko ili što nosi, i pri navođenju imena ulica treba voditi računa o točnosti. Iscrpan popis ulica raspoređenih po gradskim četvrtima Grada Zagreba može se pogledati na stranici www.zagreb.hr u rubrici *Mjesna samouprava*.

cesta	put	aleja	avenija
Bijenička cesta	Alkarski put	Aleja grabova	Avenija Dubrovnik
Čulinečka cesta	Crni put	Aleja hrvatske mladeži	Avenija Gojka Šuška
Horvaćanska cesta	Dubravkin put	Aleja javora	Avenija Marina Držića
Ksaverska cesta	Kalnički put	Aleja mira	Avenija Većeslava Holjevca
Miramarska cesta	Poljski put	Aleja pomoraca	Avenija Većeslava Holjevca
Nova cesta	Put Kalmana Mesarića	Aleja tišine	Avenija Većeslava Holjevca
Priobalna cesta	Mesarića	Aleja tišine	Avenija Većeslava Holjevca
Savska cesta	Put Kamenim svatovima	Brodograditeljska aleja	Jadranska avenija
Selska cesta	svatovima	Podsusedska aleja	Ljubljanska avenija
Vinogradska cesta	Rudeški put	Vrapčanska aleja	Slavonska avenija
Zagrebačka cesta	Strmi put		Zagrebačka avenija